

Gökten Üç Elma Düştü

Her ne kadar tıpta masallara yer yoktur desek de, efsanelerle zenginleştirdiğimiz geçmişimizi masalsı biçimlerle aktarmaktan uzak durmamalıyız. Hocamın doğrudan ya da dolaylı olarak aktardıkları ve tanık olduğum geçmişimizin köşe taşlarının olağanüstü nitelikler taşıdığını gördüğüm için Yoğun-Bakımımızın kuruluşunu özgün bir dille yazmaya karar verdim. "Eleştiri yapmadan yazabilmeyi başarabilmişsin" i duymayı çok istesem de bazı noktalarda haddimi aştığımı zannediyorum. Amacım özgeçmişimize güncel yorumlarla eklemeler yapmak bu sayede okuyanların yapacakları akılcı değerlendirmelere yardımcı olabilmektir.

Anestezist Ibsen 1952 yılında Kopenhag'da Yoğun-Bakımın temellerini attığında, İstanbul Tıp Fakültesinde Anesteziyoloji Bilim'ine ilişkin eğitim henüz başlamamıştı. O zamanlar ameliyathane cerrahi ameliyathanelerinde eğitilmiş personellerin uyguladığı anestezi yöntemleriyle yapılmış. Bazı kliniklerde ise bu konuyla görevlendirilmiş asistan doktorlar anestezi uygulamalarına nezaret eder hatta doğrudan hastalara anestezi verirlermiş. Görevlendirilmiş hekimler dışında Dr. Sadi Sun gönüllü olarak anestezi uygulamalarına katılmış, eğitimini geliştirmiş ve kendi çabasıyla burs kazanarak Kopenhag'a, Yoğun-Bakımın temellerinin atıldığı Blendam Hastanesi'ne gitmiştir. Hocamız kendi çabaları ile eğitimini uluslararası düzeye taşımış ve 26.03.1956'da ülkemizin ilk Anesteziyoloji uzmanı olmuştur. Aynı yıl Türk Anesteziyoloji ve Reanimasyon Derneği'ni kurmuş ve kendini anesteziyoloji eğitimine adanmıştır.

Modern anestezinin başlangıcı olarak kabul edilen 1850 yılından itibaren ameliyathanelerde vital parametrelerin bekçiliğini yapan anestezi uzmanlarının genetik kodlarına yerleşmiş karakteristik yapıyı Ibsen ameliyathane dışına taşımıştır. Kopenhag'da başlayan Yoğun-Bakım bilimi büyük bir hızla Avrupa'ya yayılmış, özellikle Fransa'da Anesteziyoloji kürsülerinin eğitim programlarına hızla dahil edilmiştir. Avrupa'da birçok ülke Anesteziyoloji Kürsüsü adlarını, "Anesteziyoloji ve Reanimasyon Kürsüsü" olarak değiştirmiştir. Reanimasyon servisleri hızla üniversite ve eğitim hastanelerinin en önemli servisleri konumuna ulaşmıştır. Reanimasyon servisleri sayesinde diğer klinikler de çok değerli klinik çalışmalar yapabilmıştır. Bunların en ünlüsü P. Mollaret'nin koma sınıflamalarını belirleyen çalışmasıdır. 06.12.1956 tarihinde ülkemizin ikinci Anesteziyoloji uzmanı olan Hocam Dr. Cemalettin Öner Anesteziyoloji eğitimini geliştirmek için gittiği Fransa'da Reanimasyon servislerini görmüş, yukarıda değindiğim klinik çalışma dahil birçok klinik çalışmaya ve tıbbın önemli gelişmelerine tanık olmuştur. Gördüklerini ve öğrendiklerini ülkemize taşıyarak 1959 yılında Haydarpaşa Numune Hastanesi'nde ilk Reanimasyon

servisini kurma cesaretini göstermiştir. Dr. Cemalettin Öner, Haydarpaşa Numune Hastanesi'nde yapmış olduğu Yoğun-Bakım çalışmalarındaki başarılarından elde ettiği ün ile Sağlık Bakanlığı'nda güçlü bir konuma erişmiş ve sahip olduğu konum sayesinde, ülkemiz için gurur kaynağı olan ilk üç katlı müstakil Yoğun Bakım binasını tıbbın hizmetine sunmuştur. B. Ibsen'in 68 yıl önce başlattığı Yoğun-Bakım serüveni Uzm. Dr. Cemalettin Öner sayesinde, 61 yıl önce ülkemize taşınmıştır.

Evvel zaman içinde, Tıp Fakülteleri eğitim yarışında, hocalarımız bilgi edinme ve aktarma çabası içinde koşuştururken, Avrupa'da yayılmakta olan Reanimasyon servislerinin önemini ve bunun ülkemizdeki tek örneği olan Haydarpaşa Numune Hastanesi Reanimasyon servisini fark etmemişlerdir. Günlerden bir gün ünlü Hocamız Prof. Dr. Halit Ziya Konuralp Reanimasyon servisini ziyaret etmiş gördüklerine hayran kalmış, anı defterine de "böyle bir servis ve yapılan tedaviler ancak Avrupa"nın önemli başkentlerinde yapılabilir" diye yazmış. O sırada dekanlığını yaptığı İstanbul Tıp Fakültesi'nde böyle bir servisin olmayışını ise bir türlü kabullenememiş ve Doç. Dr. Cemalettin Öner'e bu konuda çok baskı yapmış. Baskılar sonuç vermiş ve Doç. Dr. Cemalettin Öner 1970 yılında İstanbul Tıp Fakültesi Anesteziyoloji Kürsü'süne geçmeye razı olmuş. 1959 yılında Haydarpaşa Numune Hastanesi'nde başlayan Yoğun-Bakım efsanesi yayılmaya 1970 yılından itibaren İstanbul Tıp Fakültesi'nden devam etmiş ve ülkemizin tüm Tıp Fakültelerine, Eğitim Hastanelerine ve acil hizmet sunan Sağlık Kuruluşlarının tamamına ulaşmıştır. Anadolu yakasından Avrupa yakasına geçişin 11 yıl sürdüğü Yoğun-Bakım (Reanimasyon) masalının kurumsallaşma sürecine, camiamızın önderleri uzun süre kayıtsız kalmışlardır. Tıp Fakültelerinin yöneticileri, diğer bilim dallarının başkanları, Eğitim Hastanelerinin Klinik Şefleri de, Avrupa'da büyük bir hızla gelişen Yoğun Bakım Biliminin geleceğini görememişlerdir. Geleceği görememeleri eğitimlerimizi eksik ve yetersiz kılmıştır. Ancak hocamız ve çevresindeki umutlu azınlığın ısrarlı çabalarıyla sonuca varılmıştır. Masalın gerçeğe dönüşmesi belirginleştikçe, gönüllü gönülsüz önderlerimiz masalın kapsamı içinde kendileri için en uygun yerleri düşünmeye başlamışlardır.

Masallarımız uzun da sürse kısa da sürse mutlaka mutlu sonla biter ve bilindiği gibi "iyilik tahtına sultan" oturur. Yoğun-Bakım masalının ülkemizdeki sultanı Dr. Cemalettin Öner'dir. Hocamızın başına Paris'te Newton'un elması düşmüştür. Elma ağaçları altında duran, oturan, yaşayan birçok kişinin kafasına elma düşebilir ama değişen bir şey olmaz ve insanlığı etkilemez. "Elma" Newton'un kafasına düşünce buluşa dönüşür ve pozitif bilim değişir. Hocamızın da başına Paris'te düşen Newton'un "elması" dir. Bu ivme ile Reanimasyon servisi kurulur ve hastalarımızın hayatı kurtulur. Masal kuralları

gereği hocam tahta oturur, anesteziistler yani bizler murada erer ve 60 yılda tüm hastanelerin Yoğun-Bakım servislerinde görev şölenleri yapılagelir.

Yeniden masalımızın başlığına yani gökten düşen üç elmaya dönelim. Hocamızın başına düşen elma ile bizim başımıza düşen üç elmanın doğaldır ki farklı sonuçları olacaktır. Dr. B. Ibsen anesteziistlerin bilgi ve birikimlerini ameliyathanelerin dışına, bir anlamda çalışma alanımıza üç elma ile atmıştır. Üç elmanın taşıdığı gizemi hızla çözen anesteziistlerin yaşadığı ülkelerde Yoğun-Bakım servisleri süratle gelişmiş ve tıp biliminin önünü açmıştır. Ellili yılların sonu, altmışlı yılların başından itibaren özellikle cerrahi bilimlerin gelişmesindeki en önemli unsur, Yoğun-Bakım biliminin önlenemez yükselişidir. 1977 yılında katıldığım İstanbul Tıp Fakültesi Anesteziyoloji ve Reanimasyon kürsüsünde Hocam Dr. Cemalettin Öner'in bıkmadan anlattığı bu masalı her gün dinlemiş ve her defasında da yeni bir heyecan ile gün bitirmiş meraklı bir dinleyici olarak çalışmalarımı sürdürdüm. Eflatun Cem Güney'in masallarıyla büyümenin verdiği alışkanlıkla, üç elmanın peşine düşmem kaçınılmazdı. Az gittim uz gittim dere tepe düz gittim. Toplu eğitim araçlarından yararlandım. Üç elmanın gizemine çalıştıkça yaklaştım, yaklaştıkça daha çok çalıştım ve gizemin üç başlığına ilişkin vardığım sonucu yazarak masalımızı bitirmek istedim.

Kahramanımız B. Ibsen elle yapmış olduğu pozitif basınçlı yapay solunumu ameliyathanelerin dışına taşıyarak dünyanın her yerinde solunum yetersizliği içinde ölecek hastaların umudu olmuş ve onlara yeni bir hayat sunmuştur. Uzun süreli yapay solunumda başarılı olduğu için Yoğun-Bakım, anestezi, cerrahi ve tıbbın tüm dalları gelişmiştir. Uzun süreli yapay solunumun başarısı arttıkça, gelişimi katlanarak artan Yoğun-Bakımlarda çoğul organ yetersizliklerinin tanısı kolaylaşmış ve tedavi edilme olanaklarında artış sağlanmıştır. Yoğun-Bakımın doğuşu, gelişimi ve vazgeçilmez oluşu, tıp dünyasında XX. yüzyıl köşe taşlarının en önemlisidir.

Gökten düşen ilk elma budur, "Dokuyu hipoksiden kurtarabilirsen hastayı kurtarabilirsin".

B. Ibsen, 12 yaşındaki ilk hastasını konsülte ederken, kendisine sunulan yüksek tansiyon, hiperkarbi, artmış bikarbonat düzeyi gibi bulgulara dayanılarak konulan

metabolik alkaloz tanısının yanlış olduğunu, gerçekte hastada kronik hipoventilyasyona bağlı hiperkarbi ve solunumsal asidoz bulunduğunu, artmış bikarbonat düzeyinin kronik zeminde üreyen CO₂'nin birikimine bağlı oluştuğunu belirtmiştir. Bu tarihi tespitiyle kan gaz değerlerini doğru yorumlayan ilk klinisyen olma ünvanını taşımaktadır. Yoğun-Bakım uzmanlarının vazgeçilmez laboratuvar bulguları olan kan gazlarının anlamını verecek "Asit-Baz" bilgisini öğrenme zorunluluğunu başlatan anesteziist B. Ibsen'dir. Asit-Baz bilgisine sahip olmadan Yoğun-Bakım uzmanı olunamaz.

Gökten düşen ikinci elma da budur, "Doku oksijene olacak ve sen de göreceksin".

Anesteziistler XIX. yüzyılın ortalarından başlayarak modern anestezi tekniklerini uygularken ameliyat süresince hastaların belli parametrelerini (terleme, nabız, pupilla çapı, ışık refleksi) izler ve bekçilik ederlerdi. İşte B. Ibsen'in ameliyathane dışına taşıdığı görevlerin üçüncüsü vital parametre bekçiliğidir. Yoğun-Bakımlar, vital parametrelerin sürekli ve kesintisiz izlendiği yerlerdir. Yaklaşık iki yüzyılda üç-dört vital parametreden ortalama 50 vital parametreye varılmıştır. Vital parametre bekçiliği, parametreleri izleme ve yorumlama bilgi ve becerisine sahip olmayı gerektirir. Yoğun-Bakımda yapılacak tüm eylemlerin yerindeliği, yorumlamanın isabetli yapılmasına doğrudan bağlıdır. Hermenötik yaklaşımda "phronesis" kavramı ile açıklanan, dilimizde ise karşılığını "pratik akıl" ya da "basiret" olarak bulan o yeteneğe sahip olmalıyız. "Phronesis" ancak bilimsel ve etik değerlere sadık eğitim yapılan yerlerde kazanılır. Yoğun-Bakımlarda aniden gelişebilecek beklenmedik problemlerde doğru olanı yapma ve nasıl yapılacağını bilme becerisi sayesinde uzmanlığımız yeterliliğini koruyacaktır.

Gökten düşen üçüncü elma "pratik akıl" / "basiret" dir. Bizler "phronesis"i kazanacağımız eğitim ortamlarını çoğalttıkça varız.

Gökten üç elma tüm anesteziistlerin beynine düşmüştür. Üç elmanın bize kattıkları ve katacaklarını unutmadan çalıştıkça murada ereceğiz. Biz murada erdikçe de hastalarımız kerevetlerine çıkacaktır.

Dr. Lütfi Telci